

Från dagar med Nils Dahlbeck föddes Floraväktarna

Föredrag hållet vid Svenska Botaniska Föreningens föreningskonferens den 3 mars 2012

TORLEIF INGELÖG

Nils Dahlbeck var min nära vän i mer än 25 år. Vi möttes första gången under FN:s miljökonferens i Stockholm 1972. Varje vecka hörde vi av oss till varandra en eller ett par gånger. Hade vi inte talat med varandra på en vecka så var det ofelbart någon av oss som hörde av sig. Jag tror att jag vågar påstå att våra samtal var en ovärderlig del av våra liv. Sådana vänner får man inte många under sitt liv. Jag saknar honom mycket.

Vid våra samtal efterhörde vi inte bara hur den andre mådde och hade det. Vi dryftade alla tänkbara naturvårdsfrågor liksom de stora världsproblemen. Och vi skvallrade om ditt och datt som vi fått veta, var och en på sitt håll. Och vi bollade idéer och tankar med varandra inte minst vad gäller botanik och naturvård. Tankar och idéer kommer, berättas, stöts och blöts med och mot varandra. Så uppnår man oftast en samsyn och det kommer ut något konkret av det. Och då kan man till slut inte säga vems idé det var från början.

Vårt ständiga samtal i dessa frågor skedde också under många år inom WWF, bland annat inom dess naturvårdskommitté där vi bägge var verksamma. Denna kommitté delade ut pengar till olika naturvårdsprojekt. Nils och jag var överens om att det fanns mycket som borde göras. Bland annat så borde man någonstans registrera och samla lokaluppgifter för sällsynta och hotade arter. Och man borde följa upp vad som hände med populationerna på de olika lokalerna. Vi var överens om att det vore lämpligast och enklast att börja med växterna och låta djuren komma med senare. Det som påverkade detta var naturligtvis också att både Nils och jag hade hjärtan som brann för växter.

En dag fick Nils ett telefonsamtal som skulle visa sig få stor betydelse. En för honom okänd dam ringde upp och ville göra något för den svenska floran. Hon ville skänka litet pengar som hon uttryckte det. Nils och hon hade ett långt samtal om växter och hoten mot växter. Hon visade sig hysa en stor kärlek till och intresse för den svenska floran. Och hon var bekymrad över vad som var på gång att hända ute i landskapet med förändringar i skogs- och jordbruk, föroreningar m.m. Efter ett långt samtal frågade Nils till slut: hur mycket har ni tänkt er att skänka? Hon svarade – Jag har tänkt mig 20 miljoner till att börja med. Nils berättade att han fick dra efter andan. Denna dam levde ett enkelt liv i en trerummare i en liten förort till Stockholm. När hon dagligen handlade i sin närbutik anade nog ingen vilka ekonomiska resurser som hon hade. Hon donerade sedan ytterligare mycket stora belopp till WWF Sverige och WWF International men också till Naturskyddsföreningen. Fortfarande är de belopp som hon

donerade mycket stora men då på 80-talet var de enorma. Hennes önskan att få förbli anonym även efter sin död ska vi naturligtvis respektera. Men vi ska skänka henne en varm tanke. Förmögna människor som använder sina medel till något gott förtjänar all respekt. Hon hade en son som fullt ut stödde mammans önskemål. Jag vet att han inte blev helt lottlös själv.

Så fick WWF medel bland annat till vad som skulle kallas Flora- och Väktarfonderna. Och nu fanns ekonomiska möjligheter att dels starta ArtDatabanken, vilken från början hette Databanken för hotade arter och dels starta Floraväktarverksamheten. Databanken startade som projekt i början av 1980-talet och Floraväktarna 1987. Då som nu hörde naturligtvis dessa båda verksamheter nära ihop. Floraväktarna fick lokaluppgifter från Databanken och från andra och rapporterade tillbaka till Databanken.

Så kom det sig att Nils och jag sommaren 1987 reste till Gotland för att övertyga de gotländska botanisterna om att det här var något viktigt som de borde satsa på. Och de var med på noterna. Flera av dem som var med då är fortfarande aktiva. Varför blev det just på Gotland som vi startade? Jo, här fanns en kader av duktiga, engagerade och aktiva botanister. På Gotland finns som bekant en rik flora och här fanns också många arter som vi tyckte behövde floraväktas. Och så småningom for vi också till Skåne där vi hade en fantastisk exkursion under Göran Mattiassons ledning. Och vad som hänt efter att floraväktariet startade på Gotland och i Skåne det kommer Mora Aronsson att berätta om.

Jag vill naturligtvis passa på att också säga några ord om Nils. Han föddes i Tierp 1911 och avled i sitt hem i Tulebo i Mölndal 1998.

Han startade sin yrkesbana inom Svenska Naturskyddsföreningen 1936 och var verksam där under 15 år som föreningens förste intendent och också som redaktör för tidskriften. Han startade på eget bevåg och med egna pengar också tidskriften Vår Fågelvärd som han sedan gratis överlät till SOF när den föreningen startades.

Nils disputerade 1945 på en avhandling om strandängar i sydöstra Öresund. Den skrevs i en tid när den mänskliga kulturens inverkan på flora och vegetation var långt ifrån erkänd. Så här säger Nils i Martin Kylhammars intervjubok ”Nils Dahlbeck, en berättelse om svensk natur och naturvårdshistoria” (1992):

När jag studerade strandängarna kunde jag anlägga ett dubbelt perspektiv, där jag å ena sidan var medveten om kulturpåverkan från stenåldern till idag och å den andra såg den betydelse som saltet och vattnet spelade för vegetationen. Och samverkan mellan dessa faktorer hade skapat den karaktäristiska strandängen. I avhandlingen spekulerade jag i vad som skulle hända med vegetationen om de mänskliga ingreppen förändrades. Avhandlingen hade knappt hunnit lämna tryckpressarna förrän förutsägelsen slog in. Man upphörde nämligen med att ta vara på tången och därmed

bildades tångvallar, som dämde upp sötvattentillrinningen ovanifrån. Då fick man kärrmark ovanför tångvallen och extremt salt vegetation nedanför och därmed förändrades totalt villkoren för de gamla strandängarna. Resultatet blev utrotning. Här hade vi i koncentrat det problem som fortfarande kan formuleras i praktiskt taget alla fall av botanisk naturvård: Vill vi behålla delar av kulturlandskapet måste vi också betala det pris, som består i att vi fortsätter med gamla brukningsmetoder och det även om de gjorts föråldrade och ekonomiskt olönsamma. Naturvård är således verkligen inte bara en naturvetenskaplig angelägenhet, som skall skötas av vetenskapsmän. Den är i minst lika hög grad en kulturell och praktisk fråga, som kräver både humanistens, politikerns och lekmannens insatser.

Den insikten, som var en frukt av den uppsaliensiska forskarmiljön och mitt eget avhandlingsarbete, blev fortsättningsvis min vägvisare som praktisk naturskyddare.

Därefter var Nils Dahlbeck verksam vid Sveriges Radio och Sveriges Radio-TV till sin pensionering. Han var planeringschef vid Sveriges Radio och därefter distriktschef i Göteborg. I den positionen blev han den förste i Sverige att sända television. Medan hans kollegor i Stockholm höll på med förberedelser att koppla upp sig så insåg han att han kunde snuva dem på premiären genom att koppla upp sig mot en engelsk sändare, vilket han gjorde icke utan skadeglädje. Då som nu fanns en konkurrens mellan våra två största städer.

Under 22 år ledde han det alltid direktsända radioprogrammet "Naturen och vi" som sändes mellan högmässan och TT-nyheterna kl. 12.30. Man visste aldrig hur lång tid högmässan tog så därför utvecklades Nils till en improvisationens mästare. Han medverkade i en rad andra radio- och teveprogram, vilka sammantagna torde ha haft stor betydelse för svenska folkets naturintresse.

En intressant detalj är att på 1950-talet så stödde SNF uppbyggnaden av svensk kärnkraft. Nils var mycket kritisk till detta och påpekade att riskerna var stora och att viktiga frågor som det radioaktiva avfallets hanterande inte var lösta. SNF var så övertygade om kärnkraftens positiva betydelse att de anmälde Nils hos radiochefen för bristande objektivitet. Och hur gick det sen? Jo, SNF blev kärnkraftsmotståndare medan Nils i sin förtvivlan över vattenkraftsutbyggnad, försurning och kvävenedfall istället på sin ålders höst blev positiv till kärnkraft. Så kan det gå!

Nils liv var inte utan motgångar. Hans första hustru avled när deras son föddes. Nils stod ensam med ett nyfött barn. Men Nils hade en äldre bror som levde i ett barnlöst äktenskap och brodern och hans hustru adopterade sonen. Nils gifte så småningom om sig, fick två döttrar och levde ända till sin död i ett mycket lyckligt äktenskap.

Naturen och växter var Nils stora intresse och kärlek. Vart han än kom tittade han på växter. Han kunde sin svenska flora och han kunde också odlade växter. Inte minst

rosor var han specialist på. Och han samlade växter hela sitt liv till sitt referensherbarium, "Herbarium parvum" som han kallade det.

När jag för första gången presenterade Mora Aronsson för honom så gjorde jag det med orden: "Ni har en sak gemensamt – ni är bägge personer som sett i stort sett hela svenska floran". Nisse spände då ögonen i Mora och sa: "Du har nog inte sett dovresnögräset". Mora svarade till Nisses stora förvåning: "Jo, i förra veckan". Det var den enda art som Nils hade kvar att se. Sommaren efter ordnade vi så att han fick komma till fjälls med Niklas Lönnell och få även det krysset. Och när jag i höstas besökte herbariet i Oskarshamn visade det sig att där fanns en kollekt av småfrossört, som ju Nils upptäckte som svensk art. Nils hade pressat material och sänt till en vän, som lade exemplaret i sitt herbarium och vars herbarium nu finns i Oskarshamn. Sådana vägar kan herbarieväxter ta.

Till sist vill jag förmedla litet av den levnadsvisdom som Nils levde efter. Han levde kärnfrisk och lycklig till sin sista stund då han bara stöp på golvet i sitt sovrum. Han hävdade själv att han var så frisk och mådde så bra tack vare att han aldrig någonsin utövat någon som helst idrott. Däremot gick han enormt mycket. Han hade inget körkort.

En annan av hans levnadsregler var att av mat och dryck bara ta en gång: alltså vid varje måltid en portion mat, en portion efterrätt, ett glas vin eller öl och en kopp kaffe. Det är ett klokt sätt att leva som vi alla kanske borde ta efter.

Om Nils hade fått se den fantastiska utvecklingen av floraväktarverksamheten som skett sedan vi två var på Gotland 1987 så tror jag han skulle ha varit överförtjust.